

Motion till riksdagen 2013/14:Kr7

av **Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S)**
med anledning av prop. 2013/14:3

Läsa för livet

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Motivering.....	3
Litteraturen och läsandet – en inledning	3
Läsning och lärande	5
Nationella mål för litteratur- och läsfrämjande – men hur?	6
En nationell biblioteksstrategi, nationell biblioteksplan och nationell biblioteksmyndighet.....	7
Hälften av alla barn saknar skolbibliotek – trots lagstiftning	8
Insatser av strategiskt intresse, vart tar de 15 miljonerna vägen?.....	8
Inför läsombud	8
Stöd läsfrämjandeprojekt som fungerar	9
Litteratur och läsning i kultursamverkansmodellen	9
Öronmärkning av folkbildningsanslaget	9
En nationell handlingsplan för läsfrämjande	10
Tillgängliggörande av e-böcker	10
Biblioteksersättningen ska värnas	10
Ersättning till inläsare av ljudböcker.....	11
Upphovsmännens ställning och levnadsvillkor	12
Maktkoncentration på bokmarknaden	12
Ökad jämlikhet avseende litteraturstödet	13
Kulturtidskriftsstödet.....	13
Internationellt utbyte på litteraturområdet.....	13

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om läsning och lärande m.m.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av Skapande skola som avser vilka effekter projektet haft för läsning och läsfrämjande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om nationella mål m.m.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Kungl. biblioteket som nationell biblioteksmyndighet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell biblioteksstrategi och nationell biblioteksplan.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en strategi som ska se till att inga skolhuvudmän bryter mot skollagen i fråga om skolbiblioteken.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bemannade skolbibliotek m.m.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de 15 miljoner kronor som Statens kulturråd ska disponera för läsfrämjande insatser av strategiskt intresse.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om läsombud.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de viktiga läsfrämjandeprojekt som genomförts och har visat sig fungera.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att föra in litteratur- och läsfrämjande i kultursamverkansmodellen.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inte öronmärka 30 miljoner kronor av folkbildningsanslaget.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av kulturverksamheten inom folkbildningen.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en handlingsplan för läsfrämjande.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillgängliggöra e-böcker.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om biblioteksersättningen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ersättningsordning för inläsare av ljudböcker.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om upphovsmännens ställning och levnadsvillkor.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om maktkoncentrationen på bokmarknaden.

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för större jämställdhet i litteraturstödet bidragsfördelning.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kulturtidskriftsstödet.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om internationellt utbyte på litteraturområdet.

Motivering

Regeringen föreslår i denna proposition vissa insatser för läsning och läsfrämjande – tyvärr otillräckliga. Vi är oroade över att läsningen minskar och barns läsförmåga försämras. Kvinnor läser mer än män, högutbildade mer än lågutbildade och socioekonomiska faktorer spelar roll – därför leder ett jämställt samhälle med högre utbildningsnivå och mindre ekonomiska klyftor till mer läsande.

Tidiga insatser i skolan är väsentliga och att föräldrar läser högt för sina barn. Skolbibliotek med utbildade bibliotekarier är viktiga liksom läsfrämjande insatser för vuxna. Vi ifrågasätter hur de 15 miljoner kronor som Statens kulturråd föreslås disponera ska användas. Vi avslår också regeringens förslag att öronmärka 30 miljoner kronor ur folkbildningsanslaget för läsfrämjande verksamhet. Vi avvisar regeringens förslag avseende förordningen om Sveriges författarfond som reglerar biblioteksersättningen då vi tolkar dessa förändringar som en försämring för upphovsmännen. Vi motsätter oss också förändringen att det inte längre ska vara riksdagen som fattar beslut om ersättningen.

Litteraturen och läsandet – en inledning

Många svenskar läser regelbundet böcker, vilket är glädjande. Kvinnor läser mer än män. Särskilt avseende skönlitteratur är skillnaden betydande. Bland läsare i åldern 16–25 är skillnaderna ännu större – pojkar och unga män läser regelbundet i betydligt mycket mindre utsträckning än flickor och unga kvinnor.

Utbildningsfaktorn har stor betydelse – högutbildade läser mer än lågutbildade. Även socioekonomisk bakgrund spelar roll. Ur en demokratiaspekt är läsförmågan viktig. Den som aldrig verkligen knäcker läskoden, inte läser skönlitteratur och inte heller har förmåga till kunskapsinhämtning riskerar att bli maktlös och får svårare att delta i demokratiska beslutsprocesser och utöva sitt demokratiska inflytande.

Av undersökningarna PISA och PIRLS framgår att läsförmågan minskat påtagligt hos unga, särskilt de senaste tio åren. Försämrad läsförmåga innebär att en allt större andel av eleverna inte har möjlighet att förstå och tillgodogöra sig texter och heller inte får någon skönlitterär läsoplevelse. Läsastig-

Fel! Okänt namn på

heten och läsförståelsen har avtagit. Det är en sak att kunna läsa av en text, en helt annan att ha flyt i läsandet så att man inte tröttnar. Svag läsförmåga påverkar abstrakt tänkande och därmed resultaten i skolan. Många barn saknar, trots nio år i grundskolan, den grundläggande färdighet som är nödvändig för att läsning ska bli både meningsfull och lustfylld.

Sverige ligger totalt sett över genomsnittet för de deltagande länderna i den internationella jämförelsen PIAAC¹ när det gäller läsning och räkning och högst när det gäller problemlösning med hjälp av dator. Samtidigt är skillnaderna stora i befolkningen. Samtidigt som Sverige ligger bra till i internationella jämförelser, finns det en ganska stor andel av den svenska befolkningen som ligger på en låg nivå inom de olika kunskapsområdena. I denna grupp ingår dels många med kort utbildning och dels många utrikes födda. Det finns en risk att grupperna med låg kunskapsnivå har sämre möjligheter att delta aktivt i arbetslivet och i samhället.

Regeringen har gjort vissa insatser, tyvärr otillräckliga. I den nya bibliotekslagen nämns t.ex. inte skolbibliotekarier, och inte heller föreslår man att de skolbibliotek som nu enligt lag ska finnas ska vara bemannade. En bokhylla i en skolkorridor är inte ett skolbibliotek, det blir det först när det är bemannat, och det är vår långsiktiga målsättning att det ska vara bemannat med bibliotekarier.

Vår uppfattning är att litterära upphovsmän ska kunna försörja sig på sitt arbete. Biblioteksersättning utgör för många en avgörande källa till inkomst. Det är därför viktigt att värna och utveckla biblioteksersättningen som system men också finna en långsiktig och stabil lösning på frågan om e-böcker – vad ska biblioteken betala och vilken ersättning ska upphovsmännen få?

Inom bokmarknaden kan man se en utveckling där aktörerna blir allt färre och allt större. De stora förlagskoncernerna har ägarintressen i de största bokhandelskedjorna, nätbokhandlarna och alla stora bokklubbar samt driver försäljning i varuhus och dagligvaruhandel.

På många sätt har tillgängligheten till böcker ökat, men samtidigt har detta drabbat den traditionella bokhandeln som vi anser är värd att värna om.

En positiv effekt av det som kallas ”det svenska deckarundret” är att intresset för all svensk skönlitteratur har ökat internationellt. Däremot har inflödet av utländsk litteratur i Sverige minskat. De förstärkningar av litteratur på minoritetsspråk och det i den nya språklagen ökade skyddet till det svenska teckenspråket ser vi som något positivt.

Vi föreslår också att Kungl. biblioteket får uppdraget som nationell biblioteksmyndighet samt uppdraget att utveckla en nationell biblioteksstrategi och nationell biblioteksplan.

¹ PIAAC, den internationella undersökningen avseende vuxnas färdigheter i läsning och räkning.

http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo___259923.aspx?publobjid=21120 samt <http://www.scb.se/Pages/PressRel>

Läsning och lärande

För att förbättra läsförmågan behövs stora investeringar i skolan. Den svenska skolans kunskapsresultat har försämrats kraftigt de senaste sju åren. Andelen obehöriga elever till gymnasieskolan ökar. Eleverna i den svenska skolan presterar också sämre i internationella studier av läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Samtidigt har andra länder stärkt sina resultat och den svenska grundutbildningen har därmed ytterligare tappat i jämförelse med andra länder.

Den svenska skolan har historiskt präglats av en hög grad av likvärdighet. Sedan 2006 har vi sett en dubblering av andelen riktigt svagpresterande skolor (mätt som skolor där fler än tjugo procent av eleverna saknar behörighet till gymnasiet), samtidigt som vi ser något fler högpresterande skolor (mätt som andelen skolor där mindre än en procent av eleverna saknar behörighet till gymnasiet).

Det som ytterligare stärker oron är att resultaten även för de mest begåvade eleverna försämras. Det framgår inte minst i den internationella mätningen i läsförmåga PIRLS², där andelen svenska elever som presterar riktigt bra och klarar av att läsa avancerade texter sjunker.³

Elever som har svårt att läsa i lågstadiet har också ofta svårt att läsa i högstadiet. Elever behöver få stöd så snart som svårigheterna upptäcks. Forskningsläget kan inte vara tydligare. Det är tidiga insatser som har störst effekt.⁴ Alla barn ska få det stöd som de behöver, såväl barn som riskerar att halka efter och behöver stöd för att nå målen i skolan som barn som vill springa före och behöver mer stimulans i skolan.

Barn som gått i en högkvalitativ förskola klarar sig bättre i skolan och senare i livet. Särskilt gynnas barn som kommer från hem utan studietradition. Alla barn har rätt till en bra start på sitt lärande och med tidiga insatser i förskolan och de första åren i skolan kan det förverkligas. För att höja kvaliteten i skolan och förbättra läsande och inläring har vi socialdemokrater i vår budgetmotion för 20145 föreslagit mindre klasser de första åren, att det ska finnas specialpedagoger och speciallärare i grundskolan, att fler förskollärare ska utbildas samt att lärares möjlighet till kompetensutveckling utvecklas. När läsandet minskar och barn och ungas läsförmåga försämras blir skolans kompensatoriska roll allt viktigare. Vi vill att alla barn i grundskolan ska kunna få hjälp och stöd med sina läxor och att de som lämnar grundskolan eller riskerar att lämna grundskolan utan fullständiga betyg ska gå i sommarskola där de får mer undervisningstid med professionella lärare. Vi har också föreslagit ett

² PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study.

³ Skolverket, <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2012/fjardeklassare-samreilasning-men-battre-i-no-1.187235>.

⁴ IFAU, konferens 25 oktober 2012, <http://www.ifau.se/Aktiviteter/Tidigare-kurser-ochkonferenser/Ju-forr-desto-battre-Betydelsen-av-tidiga-insatser-for-barns-skolframgang/>.

⁵ Socialdemokraternas budget för 2014, utgiftsområde 16, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Utgiftsomrade-16-Utbildning-oc_H102Ub567/?text=true.

Fel! Okänt namn på

nytt mål för läsning i grundskolan: alla elever ska kunna läsa och förstå enklare texter senast i årskurs 1. Eleverna ska få det stöd de behöver för att klara det. En god läsförmåga är nyckeln till en framgångsrik skolgång. Därför ger fokus på läsning möjlighet att vända kunskapsresultaten i skolan. För att förbättra elevernas läsförmåga krävs stora investeringar i skolan. Vi socialdemokrater har krävt att Skapande skolas verksamhet ska utvärderas mera djupgående avseende effekter. Särskilt intressant vore det när det gäller vilka effekter Skapande skola har haft avseende läsförmåga. Vad som här ovan anförts bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nationella mål för litteratur- och läsfrämjande – men hur?

Vi tror att nationella mål för litteratur och läsfrämjande kan gagna litteraturens ställning och bidra till ökat läsande. Men det kräver att någon tar ansvar för att föra ut dessa mål och implementera dem i olika verksamheter. Regeringen skriver att en ”befintlig myndighet ska ha uppdraget att följa upp måluppfyllelsen för de insatser som genomförs utanför skolans område”.

Det är viktigt att den ansvariga myndigheten har tät kontakt med länsbiblioteken, följer de olika läsfrämjandesatsningarna och samverkar med offentliga aktörer och folkrörelseaktörer kring metodutveckling m.m. Den nationella biblioteksmyndigheten bör få ett uppdrag att ta fram en strategi för samverkan mellan offentliga och föreningsdrivna bibliotek, exempelvis arbetsplats- och tvättstugebibliotek. Vi ser gärna en situation där offentliga institutioner stöder de ideella krafterna och att man hittar fungerande samverkansformer kring utbildning, bokinköp och erfarenhetsutbyte. Inte minst viktigt är det att hitta stabila finansieringsformer för lyckade projekt. I en satsning på läsning och litteratur är det viktigt att involvera de svenska folkrörelserna och studieförbunden. Andra aktörer kan vara Sveriges Författarförbund, Svensk biblioteks förening samt fackliga organisationer.

Vi har tidigare föreslagit att regeringen ska förtydliga Kungl. bibliotekets uppdrag och att Kungl. biblioteket får uppdraget att utarbeta en nationell biblioteksstrategi och nationell biblioteksplan. I och med detta ställningstagande faller det sig naturligt att det är Kungl. biblioteket som ska ansvara för måluppfyllelsen. Avseende skolbiblioteken bör Kungl. biblioteket samarbeta med Skolinspektionen som utgör tillsynsmyndighet. Vi föreslår också att Kungl. biblioteket blir den nationella biblioteksmyndigheten.

Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

En nationell biblioteksstrategi, nationell biblioteksplan och nationell biblioteksmyndighet

I Unescos folkbiblioteksmanifest står:

”För att säkerställa och främja en nationell samordning och samverkan inom biblioteksområdet bör statsmakterna genom lagstiftning och biblioteksplanering fastställa en nationell bibliotekspolitik.”

Detta tycker vi är en rimlig utgångspunkt för en svensk bibliotekspolitik.

Kungl. biblioteket har ett viktigt regeringsuppdrag att vara den myndighet som ansvarar för nationell överblick samt främja samverkan och utveckling av biblioteken i Sverige. Men uppdraget är inte tillräckligt för att möta de utmaningar som vi ser i dag. Regeringen har inte fattat något beslut om en nationell biblioteksstrategi, och inte heller pekat ut någon särskild myndighet som ansvarig.

Tillgången till bibliotek minskar, läsförståelsen bland unga sjunker, klyftan i kunskap och utbildning ökar. En ytterligare utmaning är bibliotekens möjligheter att tillhandahålla de olika bokformat som användarna efterfrågar. Avsaknaden av en tydlig nationell biblioteksstrategi leder också till resursslöseri och effektförluster. Vi vill därför att uppdraget förtydligas och förstärks. Svensk Biblioteksförning har länge påpekat bristen på samordning av erfarenheter och kunskap inom bibliotekssektorn. Förningen har också pekat på hur de andra nordiska länderna har genomfört Unescos uppmaning att fastställa en nationell bibliotekspolitik. Där har ansvariga ministerier eller myndigheter på nationell nivå utgått från en bred samhällsanalys. För att nå målet att utveckla och förstärka kunskaps- och informationssamhället behövs biblioteken för att garantera allas rätt till fri tillgång till kunskap och information. Därmed har den nationella nivån i övriga nordiska länder också identifierat de hinder som står i vägen för att biblioteken ska vara verktyg för att sprida kunskap. Det är utmaningar som kräver ett nationellt politiskt ansvar. Inte minst visar problematiken kring utlåning av e-böcker att det behövs en kraftsamling kring dessa frågor. En nationell vision för Sveriges bibliotek går att förena med kommunalt självbestämmande. Exempel på det finns inom många andra politikområden. Alla bibliotek i Sverige behöver veta i vilket samhälle de verkar. Svensk Biblioteksförning har länge verkat för, och också visat att det finns ett starkt stöd för, en nationell biblioteksstrategi. Utöver Svensk Biblioteksförning vill även Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges universitets- och högskoleförbunds Forum för bibliotekschefer, Förningen Sveriges länsbibliotekarier, Saco-förbundet DIK och Sveriges Författarförbund att en nationell biblioteksstrategi kommer till stånd.

Regeringen bör därför ta initiativ för att förverkliga det man kommit överens om i Unescos folkbiblioteksmanifest, en nationell biblioteksstrategi som visar alla Sveriges bibliotek vägen till ett starkare kunskaps- och informationssamhälle.

Vi vill med anledning av ovanstående föreslå att regeringen ger Kungl. biblioteket i samarbete med Statens kulturråd i uppdrag att utarbeta en nationell biblioteksstrategi och en nationell biblioteksplan. Vi föreslår också att Kungl. biblioteket blir den nationella biblioteksmyndigheten.

Fel! Okänt namn på

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Hälften av alla barn saknar skolbibliotek – trots lagstiftning

Förväntningarna på den nya skollagen avseende skolbiblioteken var stora. Kungl. bibliotekets skolbiblioteksstatistik som presenterades juni 2012 blev därför en stor besvikelse. Kartläggningen visar på en ojämlik och odemokratisk skolbibliotekssituation. Kartläggningen visar att hälften av Sveriges elever saknar tillgång till skolbibliotek som man har lagstadgad rätt till. Dessutom visar kartläggningen att endast fyra av tio elever har tillgång till ett skolbibliotek som är bemannat minst 20 timmar i veckan. Alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek och för att höja kvaliteten ska skolans huvudmän sträva efter att skolbiblioteken ska vara bemannade med utbildade bibliotekarier. Det finns nu en lagstiftning, och det finns en undersökning som visar att lagen inte följs, vilket är en oacceptabel situation. Vi föreslår att Kungl. biblioteket får ett uppdrag att ta fram en strategi som ska tillse att inga skolhuvudmän bryter mot lagen. Avseende tillsynen av hur skolorna lever upp till kraven på skolbibliotek är detta Skolinspektionens ansvar. Härvidlag bör Skolinspektionen samverka med Kungl. biblioteket. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Insatser av strategiskt intresse, vart tar de 15 miljonerna vägen?

Vi instämmer i regeringens förslag om att Statens kulturråd ges uppdraget att ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse.

I budgetpropositionen ökas Statens kulturråds anslag för detta ändamål med 15 miljoner kronor årligen för läsfrämjande på nationell nivå. Tyvärr är det svårt att förstå exakt vad dessa medel i praktiken ska användas till. Vår uppfattning är att dessa medel huvudsakligen skall användas för läsfrämjande projekt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Inför läsombud

Litteratutredningen föreslog inrättande av läsombud vilket många remissinstanser yrkat bifall till. Vi vill gärna se en försöksverksamhet med läsombud finansierad av de 15 miljoner som Statens kulturråd erhållit för läsfrämjande insatser.

Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Stöd läsfrämjandeprojekt som fungerar

Vi vill i detta sammanhang lyfta fram alla de viktiga läsfrämjandeprojekt som genomförts och visat sig fungera och som nu saknar finansiering på nationell nivå från Statens kulturråd – Vägkrogsbiblioteket, Läs för mig pappa, En bok för alla.

Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Litteratur och läsning i kultursamverkansmodellen

Vi har inget att erinra om att pröva att litteratur- och läsfrämjande från 2015 ingår som ett av de områden som kan tilldelas statligt stöd inom ramen för kultursamverkansmodellen. Vi tycker dock det är viktigt att de litterära upp-hovsmännens organisationer blir involverade i denna process. Vi ser det dock som en prövotid och anser att det ska finnas möjlighet att kontinuerligt utvär-dera denna process, och om det visar sig att utfallet inte blir det önskade återgå till nuvarande ordning. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening.

Öronmärkning av folkbildningsanslaget

Regeringen hyllar i ord folkbildningen men underkänner ändå dess fria och oberoende ställning. Regeringen har tidigare urholkat folkbildningsanslaget genom att ta av anslaget för utvärdering av folkbildningen. Man föreslår nu att 30 miljoner kronor av folkbildningsanslaget ska öronmärkas för läsfräm-jande åtgärder. Dessa medel ska fördelas av Folkbildningsrådet i enlighet med förordningen om statsbidrag till folkbildningen. Denna ”satsning” innebär alltså att folkbildningen i särskild ordning ska ansöka om sina egna pengar. Desto mer absurt ter sig detta förslag då folkbildningen redan idag samman-tagat använder betydligt mycket mer än 30 miljoner kronor för läsfrämjande insatser. En stor del av den folkbildande verksamheten är per definition läs-främjande, folkbildningen stärker den enskildes förmåga att uttrycka sig, att skriva texter, förstå skeenden och påverka. Därför blir detta bara ett slag i luften. En bättre ordning vore om regeringen tog initiativ till samtal och dia-log med folkbildningen om ett gemensamt läslyft. Det är med respekt man bör närma sig den fria och frivilliga folkbildningen, inte genom pekpinna och administrativa åtgärder. Vi avslår således regeringens förslag att öronmärka 30 miljoner kronor av folkbildningsanslaget. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det är också förvånande att regeringen avser ge Myndigheten för kultura-nalys uppdraget att utvärdera kulturverksamheten inom folkbildningen samti-digt som man inte har några förslag när det gäller utvärdering av hela folk-bildningen, t.ex. centrala områden som livslångt lärande och demokrati.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

En nationell handlingsplan för läsfrämjande

Vi föreslår att regeringen tar fram en nationell handlingsplan för läsfrämjande, alla krafter måste samlas för att genomföra ett Läslyft för Sverige. Handlingsplanen ska samordnas av Kungl. biblioteket i samverkan med Statens kulturråd och i nära dialog med folkbildningens organisationer, bibliotekshuvudmännen, upphovsmännen samt andra organisationer och aktörer som arbetar med litteratur, läsfrämjande och läsning. Satsningen ska inbegripa såväl barn som vuxna. För att öka utväxlingen på de insatser som görs, bör det tas initiativ för att se hur man ska kunna samla och tillgängliggöra forskningen kring såväl barn som vuxnas läsande. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Tillgängliggörande av e-böcker

Att tillgängliggöra e-böcker via våra folkbibliotek erbjuder en fantastisk möjlighet att bredda och tillgängliggöra läsandet. Detta under förutsättning att frågor som rör upphovsrätt och ersättningar blir lösta.

Det finns tecken som tyder på att möjligheten att låna e-böcker på bibliotek har ökat läsandet. Bland nya e-bokslånare finns många pojkar och män.⁶ Systemet är dock kostsamt för folkbiblioteken. Folkbiblioteken ska kunna erbjuda både fysiska böcker och e-böcker men samtidigt måste den kommersiella e-boksmarknaden få möjlighet att växa. Här finns två perspektiv som det gäller att kunna ha samtidigt. Vi vill se en lösning på problemet med att tillgängliggöra e-böcker på folkbiblioteken till en rimlig kostnad för biblioteken och samtidigt ge en skälig ersättning till upphovsmännen. Vi instämmer i regeringens förslag att Kungl. biblioteket bör ges i uppdrag att inleda en försöksverksamhet med syfte att möjliggöra för externa distributörer att tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen. Vi tycker det är ett bra förslag att Sveriges Kommuner och Landsting som bibliotekshuvudmännens samarbetsorganisation träder in som avtalspart gentemot upphovsmännen/rättig-hetsinnehavarna. Dialog bör föras med organisationer som t.ex. Svensk Biblioteksförning och Saco-förbundet DIK. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Biblioteksersättningen ska värnas

Regeringen föreslår att riksdagens tidigare ställningstagande i frågor om biblioteksersättningens utformning inte längre ska gälla. Inriktningen för den framtida utformningen av biblioteksersättningen ska vara att de litterära upp-

⁶ Artikel i SvD, undertecknad av 26 kultur- och fritidschefer/motsv. i Stockholms län samt region Gotland. http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/forlagen-styr-lan-av-e-bocker_8584272.svd

hovsmännen ska ersättas för att deras verk lånas ut vid folk- och skolbibliotek.

Man föreslår att tidigare riksdagsbindningar bör upphävas, vilket vi motsätter oss. Vi tolkar detta konkret som ett starkt avståndstagande mot förordningen om Sveriges författarfond⁷ som sedan tillkomsten regelbundet förnyats avseende ersättningsnivåer – att förordningen i princip ska avskaffas och att en maktförskjutning avseende biblioteksersättningen sker – från riksdagen till regeringen. Samtidigt säger propositionen att ”grunden för biblioteksersättningen ska vara att de litterära upphovsmännen ska ersättas för att deras verk lånas ut vid folk- och skolbibliotek.” Vad det egentligen betyder att tidigare riksdagsbindningar försvinner är oklart i sak, men framför allt måste det tolkas som en maktförskjutning från riksdag till regering, vilket vi motsätter oss. Vi tolkar det som att det är en betydande risk att detta betyder en försämring för upphovsmännen. Vår uppfattning är att förhandlingsrätten kring biblioteksersättning inte är säkrad. Vi vill se ett förtydligande om att förhandlingsrätten ligger kvar och att författare, översättare och andra upphovsmäns situation inte försämras och att förhandlingsrätten behålls. Det bör också tydligt fastslås att grundbeloppet per utlån kvarstår.

Biblioteksersättningen är en ersättning för upphovsmännens upphovsrättsersättning. Regeringen för ett resonemang som om ersättningen är att likställa med statlig verksamhet och därför bör underställas de effektiviseringskrav som offentlig verksamhet lyder under. Detta är en felaktig slutsats då ersättningen inte är att betrakta som en verksamhet, utan en ersättning för upphovsmännens upphovsrätt. Ett sådant synsätt skulle också innebära att förhandlingarna avseende ersättningen i praktiken förlorar sin betydelse.

Regeringen avser göra en översyn av förordningen i syfte att göra den mindre detaljstyrande. Regeringen avser också att göra en språklig översyn. Tyvärr kan det här bli möjlighet till omformuleringar och perspektivförskjutningar som i förstone kan verka harmlösa. Det är oerhört väsentligt att detta inte är en smygväg att ändra på tidigare riksdagsbeslut. Vi föreslår att översynen görs i nära samråd och dialog med Sveriges Författarförbund, Föreningen Svenska Tecknare, Svenska Fotografers förbund och Sveriges Författarfond. Vi anser också att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på en reviderad förordning.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ersättning till inläsare av ljudböcker

Det är beklagligt att regeringen inte väljer att gå vidare med förslag om en ersättningsordning för utövande konstnärer som läser in ljudböcker, vilket

⁷ SFS 1962:652.

Fel! Okänt namn på

regeringen har påpekat i en tidigare proposition⁸. Även litteraturutredningen tog upp frågan och menade att det var motiverat att införa en ersättningsordning. Vår uppfattning är att regeringen bör se över frågan om biblioteksersättning till inläsare av ljudböcker. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Upphovsmännens ställning och levnadsvillkor

Utan kulturskapare ingen kultur – utan konstnärer ingen konst. Därför är det av samhälleligt intresse att kulturskaparna kan leva på och utveckla sitt yrke. En grundbult i en socialdemokratisk kulturpolitik är att slå vakt om den konstnärliga upphovsrätten. Hänsyn måste tas till kulturskaparnas villkor och vi vill göra det enklare att leva på sitt arbete. Inom scenkonstområdet har vi socialdemokrater lagt förslag som stärker kulturskaparna, återinförandet av Access samt en utökning av scenkonstallianserna.⁹

För upphovsmännen inom litteraturen utgör stipendier en viktig inkomstkälla. Regeringen har tidigare beslutat att utveckla inkomstgarantierna, vilket vi motsatte oss. I debatten glömdes bort att inkomstgarantierna var ett sätt att garantera högt förtjänta konstnärer och författare en skälig levnadsnivå, inte minst på äldre dagar. Stipendiesystemet har många förtjänster men också den nackdelen att den ofta inte är pensionsgrundande, vilket får följdverkningar på t.ex. den kommande pensionen.

Biblioteksersättningen är mycket viktig för upphovsmännen och måste självklart värnas. Det är också viktigt när det gäller e-boksfrågan att upphovsmännen respekteras som en avtalspart.

När det gäller kulturskapare inom övriga konstområden har vi socialdemokrater föreslagit att regeringen ska utarbeta en strategi som har till syfte att långsiktigt stärka kulturskaparnas villkor. Till kulturskapare räknar vi även upphovsmännen inom litteraturområdet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Maktkoncentration på bokmarknaden

Inom bokmarknaden kan man se en utveckling mot allt färre och större aktörer. De stora förlagskoncernerna har ägarintressen i de största bokhandelskedjorna, nätbokhandlarna och alla stora bokklubbar samt driver försäljning i varuhus och dagligvaruhandel. Frågan är på vilket sätt detta påverkar mång-

⁸ Budgetpropositionen 2008/09:1, utgiftsområde 17, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Budgetpropositionen-for-2009_GW031d18/?text=true.

⁹ Socialdemokraterna, budget för 2014, utgiftsområde 17, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Utgiftsomrade-17-Kulturmedi_H102Kr339/?text=true.

Fel! Okänt namn på

falden avseende utgivna böcker, förlag, distribution och detaljhandel. För att få frågan prövad på allvar kan t.ex. konkurrenslagstiftningen behöva ses över.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ökad jämlikhet avseende litteraturstödet

Vi delar regeringens uppfattning om att de nuvarande grunderna för fördelning av litteraturstödet huvudsakligen bör vara oförändrade. På en punkt önskar vi se förändringar avseende vem som får litteraturstöd och det rör jämställdheten mellan män och kvinnor.

Cirka 37 procent av upphovsmännen för titlar som beviljas litteraturstöd är kvinnor. Störst snedfördelning är det inom facklitteratur respektive bildverk, där kvinnor endast utgör 23 respektive 27 procent av upphovsmännen. Inom barn- och ungdomslitteratur utgör kvinnorna däremot en majoritet med 61 procent. Vi föreslår att större insatser bör göras för att stödet mer jämställt ska fördelas mellan män och kvinnor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kulturtidskriftsstödet

Vi delar regeringens uppfattning om att de nuvarande grunderna för fördelningen av kulturtidskriftsstödet huvudsakligen bör vara oförändrade. I Tid för kultur – regeringens proposition 2009/10:3 föreslogs förändringar i det statliga stödet till kulturtidskrifter. Vi socialdemokrater var mycket kritiska till att snäva in begreppet ”kulturtidskrift”. Vi anser det viktigt att värna en bred syn på kulturtidskrifter där det ska kunna föras både kulturella och samhällspolitiska debatter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Internationellt utbyte på litteraturområdet

Vi instämmer i regeringens bedömningar och förslag avseende internationella utbytesprogram liksom i förslagen om att ansvarsfördelningen mellan Statens kulturråd och Sveriges författarfond bör förtydligas samt att Statens kulturråd bör ges möjlighet att bevilja bidrag till översättare av svensk litteratur och dramatik för deltagande i internationellt utbyte.

Vi delar dock Sveriges Författarförbunds förslag om att Svenska Institutet bör inleda ett samarbete med Statens kulturråd för att bjuda in översättare av utländsk litteratur till dialog.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 16 oktober 2013

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S)

Peter Johnsson (S)

Per Svedberg (S)

Isak From (S)

Kerstin Engle (S)

Christina Zedell (S)

Agneta Gille (S)